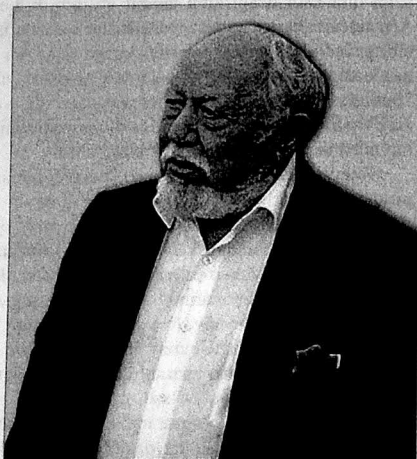

Toğrul Nərimanbəyov müasir dünyada milli mədəniyyətimizi ləyaqətlə təmsil edən parlaq simalardan biridir...

O nun yaratdığı məşhur əsərlər dünya təsviri sənət xəzinəsinin təkrarsız incilərindədir. Qərribə və qeyri-adi, həm də cazibəli, diqqətcəkən, yaradıcılıq qabiliyyətinə malik olan xalq rəssamı Toğrul Nərimanbəyov yalnız doğma vətəninə deyil, həm də dünyanın əksər ölkələrində yaxşı tanınır.

Musiqi və rənglər dünyası

• Elşən HACIZADƏ

ADMİU-nun rəssamlıq fakültəsinin müəllimi

Sovet dövründə sənətə gələn iki rəssam var ki, ona süni realizmin külekləri qətiyyənlə toxuna bilmədi. Səttar Bəhlulzadə və Toğrul Nərimanbəyov. Hər ikisi rəssamlığın müxtəlif qütblərində dayansalar da, onları birləşdirən əsas bir məram var idi -Abşeronu dəlicəsinə sevmək, təbiətə vurğunluq...

Toğrul Nərimanbəyov 1930-cu il avqustun 7-də Bakıda anadan olub. Atası Fərman Nərimanbəyov energetika sahəsi üzrə mühəndis idi. Anası İrma Lya Rude isə fransız olub. Rəssamın valideynləri Fransanın Tuluza şəhərində tanınmış bir-birini bəyəniblər. Ailə qurduqdan sonra xeyli müddət də Fransada yaşayıblar.

Atası Qarabağın tanınmış bəylərindən birinin övladı olub. Bax, bu nəşildəngəlmə nəciblik, gözütöxlük, mərdlik, hətta zahiri görünüşdə əks olunan kübarlıq, eləcə də Avropada təhsil almış valideynlərinin zəngin mənəvi aləmləri, sənətə hədsiz maraqlı olmaları Toğrulun tərbiyəsinə, erkən yaşlarından hərtərəf-

li, mükəmməl formalaşmasına təsir etməyə bilməzdi.

Ailədə maraqlı bir adət olub. Müxtəlif qədim əşyaların, tətbiqi sənət nümunələrinin kolleksiyasını toplayıblar. Bax, bu "muzey" əşyalarının cazibəsi də Toğrulun maraqlı dairəsinin genişlənməsinə, yaradıcılıq potensialının güclənməsinə səbəb olub. Bütövlükdə ailədə incəsənətə, onun müxtəlif növlərinə böyük rəğbət yaşanırdı. Atasını onu Respublika Pionerlər Evinə (indiki Uşaq və Gənclər Yaradıcılıq Sarayı) rəsm dərnəyinə üzv yazdırıb. Burada ilk rəsm müəllimi Kamil Xanlar olub.

İkinci dünya müharibəsi zamanı taleyin çox ağır bir qəzavü-qədəri Nərimanbəyovlər ailəsinin də ünvanını yaxaladı. Fransa faşist Almaniyası tərəfindən zəbt edilən gün bu ölkənin vətəndaşlığından çıxmayan İrma - Toğrulun anası həbs edildi. Ən dəhşətli hal da budur ki, Toğrul oxuduğu 134 saylı məktəbə xüsusi mühafizə altında aparılırdı. Onu evə yox, həbsxanaya - anasının yanına gətirirdilər. O

dövrə sovet qanununa görə heç kəsin uşağı məktəbdən saxlamaq hüququ yox idi. Amma bu, çox uzun sürmədi, ananı öz balalarından ayrı saldılar. Lya Rude Sibirə sürgün edildi.

Bu ziddiyyətli məqamların içində inamını itirməyən Nərimanbəyovlər yaşamaq uğrunda mücadiləyə qoşulublar. Toğrul əvvəlcə Əzim Əzimzadə adına Azərbaycan Dövlət Rəssamlıq Məktəbinə daxil olub. 1950-ci ildə isə Litva İncəsənət İnstitutunda monumental və dəzəgah rəssamlığı fakültəsində təhsil alıb. Eyni vaxtda Vilyus Konservatoriyasında klassik vokalı da öyrənməyə başlayıb. Toğrul anası ilə yalnız tələbəlik illərində Səmərqənddə görüşüb. Bəlkə də uşaqlıqdan çəkdiyi əziyyətlər, diqqəti ədalətsizliklər onun yaradıcılığına elə dərin təsir edib ki, həmkarlarından fərqlənərək daha yüksəkliklərə, zirvələrə qalxmağı bacarıb.

Belə olmasaydı, 30 yaşında əməkdar, 33 yaşında isə xalq rəssamı adına layiq görülməzdi. 1955-ci ildən keçmiş SSRİ Rəssamlar Birliyinin üzvü olan Toğrul Nərimanbəyovun layiq görüldüyü orden və medalların sayı bilinmir. 1974-cü ildə dünya şöhrətli bəstəkar Fikrət Əmirovun "Nəsimi haqqında poema" baletinə verdiyi tərtibatə görə Azərbaycan Dövlət mükafatına layiq görüldü.

Fikrət Əmirovla başlanan ikinci uğuru isə "Min bir gecə" baleti ilə bağlıdır. 1980-ci ildə bu möhtəşəm musiqi əsərinə verdiyi bədii tərtibatə görə Toğrul Nərimanbəyov yenicən Dövlət mükafatı ilə təltif olunub. Hazırda dünyanın bir çox incəsənət muzeylərində, fondlarda Azərbaycan rəssamının əsərləri qorunub saxlanılır. Çexoslovakiyada, Rusiyada, Hindistanda, Fransada, Litvada, ABŞ-da və digər ölkələrdə Toğrul Nərimanbəyovun sərgiləri dəfələrlə seyrçiləri rıqqətə gətirib. Rəssamın yaradıcılığında Abşeron mənzərələrinin, nemətlərinin, tarixi abidələrinin xüsusi yeri var.

Hazırda Parisdə ünvan tapıb, amma buna baxmayaraq tez-tez Bakıya gəlir. O, bir avropalı rəssamdır, yaratdıqları isə bəşəridir. Amma köksündə azərbaycanlı olaraq bu torpağın məhəbbəti var. Sovet dövründə rəssamın yaradıcılığını təhlil edən sənətsünaslar həmişə

Toğrul Nərimanbəyov "novator" adlandırdılar. Çünki o, heç kəsin getmədiyi bir yolla addımlayırdı, bəlkə də, daha doğrusu, cəsəret etmədiyi mövzularda fırcasını məharətlə işlədirdi. Bu səbəbdən də sənətsünaslar təhlillərində Toğrul Nərimanbəyov üslubunun özünəməxsusluğunu çox dərin şərh etməkdən ya çəkinərək, ya da anladıklarını gizlətmək üçün bir kəlmə "novator" deyirdilər. Bu novatorluq isə bu günə kimi davam etməkdədir.

Toğrul Nərimanbəyov öz həmkarlarından Səttar Bəhlulzadəni, Tahir Salahovu, Tofiq Cavadovu çox sevib. Hətta onlar dəfələrlə təbiət qoynuna birlikdə səfərlər ediblər. Özü haqqında belə söyləyir: "Rəssam olmasaydım, yəqin ki, heykəltəras, ya bəlkə də vokal istəyirdim. Rəssamlıqda hər şey əvvəldən məlumdur. Başlanğıc da, iş prosesi də, sonluq da. Vokal isə tamam başqa bir aləmdir. Mən hər səhərimi torağay kimi mahını ilə açırım".

Ümummilli lider Heydər Əliyev onun yaradıcılığını yüksək qiymətləndirərək söyləyib: "Bizim rəssamlarımız həmişə öz xalqlarının taleyini düşünülər. Təbiətini, adət-ənənəsini rəsmlərində dolğun əks etdirməyə nail olublar. Səttar Bəhlulzadə, Mikayıl Abdullayev, Tahir Salahov, Toğrul Nərimanbəyov".

yov təkçə Azərbaycan təsviri sənətinə deyil, xalqımızın adına da başucalıq, şöhrət gətiriblər".

Onun gözəl bariton səsi var. Klassik operalardan, xüsusilə İtaliya bəstəkarlarının əsərlərindən ariyaları peşəkarlıqla ifa edir. Klassik musiqiyə dərin məhəbbəti olan Toğrul Nərimanbəyov Azərbaycan muğamlarının vurğunudur. Milli sərəvimiz olan muğamlara onun öz baxışı var: "Mən muğamı dinləyəndə onun bütün rəng çalarlarını anlayıram, hətta görəəm.

Ahəngindəki qəmli notlar mənə çox təsir edir. Mən muğam oxuya bilmirəm. Onda ağlamaq istəyirəm. Bəlkə də buna görə mən həmişə muğamı səs kimi yox, maddi mədəniyyət abidəsi kimi qəbul edirəm. Hərdən də Qərb musiqisi ilə, xüsusilə də Beethovenin simfoniyları ilə muğam arasında nəsə bir bağlılıq duyuram". Toğrul Nərimanbəyov həmişə yay fəslində Bakıya gələr, Abşeronda dincəlməyi çox sevər.

Hərdən fırçasını qələmlə dəyişən Toğrul Nərimanbəyov poeziya aləmində də öz imzasını yazmaqdadır. Maraqlıdır ki, onun bu sahədə də mövzuları yenə Azərbaycandır, doğma Bakıdır. Yaradıcılığın hansı janrında işləməyindən asılı olmayaraq düşüncələrində lövbər salan dəyişməz mövzu Abşerondur. Bu, elə bir hissdır ki, bütün ömrü boyu onunla dünyanı gəzir. Parisdə də, Lüksemburqda da, Nyu-Yorkda da, Ankarada da, Moskvada da...

Fərqi yoxdur, hansı qitədə, hansı məmləkətdə və ölkədədir. Bütün yaradıcılığı ilə, ağılı və düşüncələri ilə bəşəri mədəniyyətə xidmət edən Toğrul Nərimanbəyov dünya incəsənətinə Abşeronun unudulmaz, yaddançıxmaz mənzərələrini, tarixi abidələrini təqdim edir.

Çox maraqlıdır, Toğrul Nərimanbəyov fırçasının töhfələri mövzusunun asılı olmayaraq həmişə nəhəng sənət əsərinə çevrilir. Burada söhbət hansısa rəsm əsərinin ölçüsündən yox, orada əks olunan rənglərin ifadəliliyindən, təsir gücündən gedir. Əlinə fırça alan gündən çəkdiklərinin hamısını naturadan götürüb.

Hansısa bir təbiət mənzərəsini gözəl olduğu

üçün yox, məhz o füsunkarlığın içində insanı heyretə gətirən məqamların varlığına görə çəkir. Həmin vaxt rəssamın diqqəti o qeyri-adi görüntünü rənglərlə işləməyə yönəldiyindən yaranan əsər təkrarsız olur.

Belə bir fikir var ki, Səttar Bəhlulzadə Azərbaycan təbiətinin poeziyasını kətana köçürüb. Toğrul Nərimanbəyov yaradıcılığının rənglərlə süslənmiş səhifələrində diqqət yetirdikcə başqa bir məqamı qeyri-ixtiyari vurğulamalı olursan: Toğrul Nərimanbəyov da həm Azərbaycan təbiətindəki qeyri-adiliyi, həm də fəlsəfəni, Azərbaycan insanının qurub yaratmaq özmini, arzularını, nikbinliyini, inamını kətan üzərində əks etdirib. Bəlkə də elə bu yaxınlığa və qeyri-adiliyə görədir ki, haqlı olaraq hər iki rəssamı sovet realizmindən çox-çox uzaqlarda yaşayb yaratmış sənətkar kimi tanıyırlar.

Dünyanın çox möhtəşəm sərgi salonlarında əsərləri nümayiş etdirilən, illər uzunu Amerikada, Avropada yaşayan Toğrul Nərimanbəyov qəlbən çox azad, yüksək ideyalar uğrunda çarpışan bir sənətkardır. İlk baxışda adamın ağılına gəlməz ki, həyatı boyu avangard olmağa çalışan Toğrulun üreyindən hansı arzular keçər. O, fəth etdiyi zirvələrdən hara enmək istər.

Söhbətlərinin birində qəlbindən keçənləri belə dilə gətirib: "Arzum budur ki, dənizin kənarında çox böyük, müasir olmayan balaca bir bağ evim olsun. Əsl milli, kənd evinə bənzəsin. Sadə interyerli, xalçalar, baliş və mütəkkəli, ot, ədəvə qoxulu... İstərdim ki, orada əncir ağacı, su quyusu olsun..."

Bu, sadəcə fikirlərdən süzülən adi həvə deyil. Ağsaqqal bir sənətkarın, dünya şöhrətli bir şəxsiyyətin uşaqlığa, ilkinliyə qayıdış istəyidir. Bu xiffətli arzusunun mənasında böyük vətən məhəbbəti və Azərbaycan duyğuları var!

Ə d ə b i y a t

1. Расим Эфенди. Тогурул Нариманбеков. М. 1966
2. Т. Нариманбеков. Мой Азербайджан. М. 1972.
3. М. Наджафов. Искусство, рожденное революцией. Б. 1981